

In the name of Allah, the compassionate, the merciful
به نام خداوند بخشنده مهربان

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
وضعیت فهرست نویسی
یادداشت
موضوع
شناسه افزوده
شناسه افزوده
رده بندی کنگره
رده بندی دیویی
شماره کتابشناسی ملی
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا
مرجع تولید: نمایندگی جامعه المصطفی علیه السلام در ترکیه
این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است

کجداداغ، ابوالفضل، ۱۳۵۶-
طریقت‌ها و جماعت‌های مهم در ترکیه / ابوالفضل کجداداغ.
قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام، ۱۴۰۰.
۲۴۸ص: ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
0-878-429-600-978

فیبا
طریقت‌ها و جماعت‌های مهم در ترکیه
اسلام -- فقه‌ها / Islamic sects / اسلام -- فقه‌ها / Islamic sects -- Turkey
جامعه المصطفی علیه السلام العالمية، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام
Almustafa International Translation and Publication center / Almustafa International University
۲۳۶BP:
۵ / ۲۹۷:
۸۵۶۴۸۹۹:
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا
مرجع تولید: نمایندگی جامعه المصطفی علیه السلام در ترکیه
این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است

فایل نهایی مرجع * BP1354

طریقت‌ها و جماعت‌های مهم در ترکیه

مؤلف: ابوالفضل کجداداغ

چاپ اول: ۱۴۰۰ ش / ۱۴۴۳ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی علیه السلام شمارگان: ۵۰۰ قیمت: ۸۰۰,۰۰۰ ریال

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸
تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴
تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵
◀ ایران، قم، بلوار محمد امین، سه‌راه سالاریه
تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶

pub_almustafa pub-almustafa.ir miup@pub.miu.ac.ir

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

● مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت ● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری ● ناظر چاپ: ایوب جمالی

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

طریقت‌ها و جماعت‌های مهم در ترکیه

ابوالفضل کجاداغ

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فرآوری اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پایبندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو، مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می‌باشد.

جهانی شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی، درگرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفی علیه السلام العالمية» به‌عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیرایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

فهرست

- مقدمه ۹
- کلیات ۱۱
- معناشناسی لغوی و اصطلاحی واژه‌های طریقت و جماعت ۱۱
- پیدایش و گسترش طریقت‌ها در آناتولی ۱۸
- نقش طریقت‌ها در تشکیل دولت جمهوری ترکیه و ممنوعیت طریقت‌ها و وضعیت و فعالیت آنها در دوره دولت جمهوری ترکیه ۲۷
- وضعیت طریقت‌ها بعد از سال ۲۰۰۲ و نقش آنها در سیاست و تأثیرات متقابل ۳۹
- گزارش سازمان دیانت در مورد طریقت‌ها ۴۶
- نقشه و چشم‌انداز دینی ترکیه ۴۷
- سازماندهی مخفیانه، یک اجبار بود ۴۸
- طبقه‌بندی و دسته‌بندی جماعت‌ها ۴۹
- بعد از کودتا ۵۲
- شبکه‌های ارتباطی خود را به یک فرصت تبدیل کردند ۵۲
- بررسی و تحقیق اجتناب‌ناپذیر شده بود ۵۴
- تدبیر دولت، ضروری است ۵۵
- روابط استکبار جهانی با طریقت‌ها و اثرات منفی آن بر جامعه ترکیه و عالم اسلام ۵۶
- فساد در طریقت‌ها و نقش منفی آن بر جامعه ترکیه ۶۹
- نگاه طریقت‌ها و اتهامات آنها به شیعه و حوزه‌های علمیه شیعه و جمهوری اسلامی ایران ۷۴

- ۸۳ _____ طریقت‌ها و جماعت‌های مهم و فعال در ترکیه
- ۸۵ _____ ۱. طریقت نقشبندیه (Nakşibendiye Tarikat)
- ۸۵ _____ پیدایش و گسترش طریقت نقشبندیه
- ۸۹ _____ مبانی فکری، آداب و ارکان طریقت نقشبندیه
- شاخه‌های مهم طریقت نقشبندیه در ترکیه و شخصیت‌ها، فعالیت‌ها و تأثیرات سیاسی و اجتماعی آنها _____ ۹۲
- ۹۳ _____ جماعت اسماعیل آقا (İsmailağa Cemaati)
- ۹۵ _____ جماعت اسکندر پاشا (İskender Paşa Cemaati)
- ۹۹ _____ جماعت ارنکوی (Erenköy Cemaati) و یحیالی (Yahyalı Cemaati)
- ۱۰۳ _____ جماعت حزنوی‌ها (Hazneviler)
- ۱۰۴ _____ جماعت منزل (Menzil Dergahı)
- ۱۰۷ _____ جماعت سلیمانجی‌ها (Süleymanlılar)
- ۱۰۹ _____ جماعت وقف اخلاص / ایشیکچیلر (İhlas Vakfı/Işıkçılar)
- ۱۱۱ _____ جماعت دارنده (Darende Cemaati)
- ۱۱۲ _____ درگاه نرشین (Norşin Tarikatı)
- ۱۱۳ _____ جماعت نورسی‌ها (Nurcular)
- ۱۱۶ _____ جماعت‌های نورسی
- ۱۱۶ _____ جماعت ینی آسیا (Yeni Asya)
- ۱۱۷ _____ جماعت کرکنجی خواجه (Kırkinci Hoca)
- ۱۱۸ _____ جماعت یازبجی‌ها (Yazıcılar)
- ۱۱۹ _____ جماعت اکویوجی‌ها (Okuyucular)
- ۱۱۹ _____ جماعت مد زهرا (Med Zehra)
- ۱۲۰ _____ جماعت وقف زهرا (Zehra Vakfı)
- ۱۲۱ _____ جماعت فتح‌الله گولن (Fetullah Gülen Cemaati)
- ۱۲۴ _____ معرفی فتح‌الله گولن
- ۱۲۶ _____ آثار و تألیفات گولن
- ۱۲۹ _____ گولن ادامه‌دهنده حرکت سعید نورسی
- ۱۳۳ _____ علت انحطاط جامعه اسلامی و راه حل آن

- ۱۳۷ _____ خانه‌های نور
- ۱۳۸ _____ شاگردان خدمت
- ۱۳۹ _____ تحلیل درونی حرکت گولن از درون
- ۱۴۱ _____ دوره اول (۱۹۶۶ - ۱۹۸۶)
- ۱۴۳ _____ دوره دوم (۱۹۸۶ - ۱۹۹۶)
- ۱۴۵ _____ دوره سوم (۱۹۹۶ به بعد)
- ۱۴۹ _____ حرکت گولن در دیدگاه پل ل. ویلیامس
- ۱۵۰ _____ دیدگاه گولن در مورد شیعیان و ایران
- ۱۵۳ _____ تحلیل اجمالی حرکت گولن
- ۲. طریقت قادریه (Kadiriye Tarikat)** _____ ۱۵۷
- ۱۵۷ _____ پیدایش و گسترش طریقت قادریه
- ۱۶۱ _____ مبانی فکری، آداب و ارکان طریقت قادریه
- شاخه‌های مهم طریقت قادریه در ترکیه و شخصیت‌ها، فعالیت‌ها و تأثیرات
- ۱۶۴ _____ سیاسی و اجتماعی آنها
- ۱۶۴ _____ جماعت محمدیه (Muhammediye)
- ۱۶۵ _____ جماعت غالبی‌ها (Galibiler)
- ۱۶۷ _____ جماعت اجمالی‌ها (İcmalciler)
- ۱۷۲ _____ جماعت تیلوچی‌ها (Tillocular)
- ۳. طریقت خلوتیه (Halvetiye Tarikat)** _____ ۱۷۵
- ۱۷۶ _____ پیدایش و گسترش طریقت خلوتیه
- ۱۷۹ _____ مبانی فکری، آداب و ارکان طریقت خلوتیه
- شاخه‌های مهم طریقت خلوتیه در ترکیه و شخصیت‌ها، فعالیت‌ها و تأثیرات
- ۱۸۱ _____ سیاسی و اجتماعی آنها
- ۱۸۱ _____ جماعت شعبانیه (Şabaniye)
- ۱۸۳ _____ جماعت جراحی‌ها (Cerrahiler)
- ۱۸۴ _____ جماعت تیجانی‌ها (Ticaniler)
- ۱۸۶ _____ جماعت عشاقی (Uşşaki)

۴. طریقت مولویه (Mevleviye Tarikati) _____ ۱۸۹
- پیدایش و گسترش طریقت مولویه _____ ۱۹۰
- مبانی فکری، آداب و ارکان طریقت مولویه _____ ۱۹۳
- شاخه‌های مهم طریقت مولویه در ترکیه و شخصیت‌ها، فعالیت‌ها و تأثیرات
سیاسی و اجتماعی آنها _____ ۱۹۴
۵. طریقت رفائیه (Rifaiye Tarikati) _____ ۱۹۷
- پیدایش و گسترش طریقت رفائیه _____ ۱۹۸
- مبانی فکری، آداب و ارکان طریقت رفائیه _____ ۱۹۹
- شاخه‌های مهم طریقت رفائیه در ترکیه و شخصیت‌ها، فعالیت‌ها و تأثیرات
سیاسی و اجتماعی آنها _____ ۲۰۰
۶. طریقت بایرامیه (Bayramiye Tarikati) _____ ۲۰۳
- پیدایش و گسترش طریقت بایرامیه _____ ۲۰۳
- مبانی فکری، آداب و ارکان طریقت بایرامیه _____ ۲۰۷
- شاخه‌های مهم طریقت بایرامیه در ترکیه و شخصیت‌ها، فعالیت‌ها و تأثیرات
سیاسی و اجتماعی آنها _____ ۲۰۹
۷. طریقت بکتاشیه (Bektaşiyе Tarikati) _____ ۲۱۱
- پیدایش و گسترش طریقت بکتاشیه و مبانی فکری آن _____ ۲۲۰
- تشکل‌های بکتاشیان _____ ۲۲۶
- الف) درگاه‌ها _____ ۲۲۶
- ب) جمع‌خانه _____ ۲۲۸
- ج) تشکل‌های فرهنگی و اجتماعی علویان _____ ۲۲۸
- آداب و ارکان طریقت بکتاشیه _____ ۲۲۹
- شاخه‌های مهم طریقت بکتاشیه در ترکیه و شخصیت‌ها، فعالیت‌ها و تأثیرات
سیاسی و اجتماعی آنها _____ ۲۳۳
۱. شاخه چلبی‌ها _____ ۲۳۴
۲. شاخه باباگان _____ ۲۳۶
- منابع _____ ۲۴۱

مقدمه

سرزمین آناتولی بعد از ورود اتراک به این سرزمین، رنگ اسلامی به خود گرفت. در مسلمان شدن مردمانش، طریقت‌ها نقش مهمی بر عهده داشته و در تحولات دینی، سیاسی و اجتماعی آناتولی، نقش اساسی ایفا کرده‌اند. ورود طریقت‌ها به آناتولی هم‌زمان با ورود اتراک بوده است؛ زیرا اتراک مهاجرت کرده از خراسان بزرگ به آناتولی، اکثراً منتسب به یکی از طریقت‌های موجود در آنجا بوده است. از این رو طریقت‌ها همیشه در تشکیل دولت‌های مسلمان در آناتولی نقش اساسی داشته‌اند و مورد حمایت دولت‌ها قرار گرفته‌اند. در این حمایت، گاهی برخی طریقت‌ها از رقبای خود پیشی گرفته و گاهی در تنگنا بوده‌اند. این روند، تا سال ۱۹۲۵ همین‌گونه ادامه داشت تا این که از طرف دولت تازه تأسیس یافته جمهوری ترکیه، با تصویب قانونی، فعالیت همه طریقت‌ها ممنوع اعلام شد و بر در همه درگاه‌ها، تکه‌ها، زاویه‌ها و مکان‌های فعالیت آنان قفل زده شد.

بعد از این تاریخ تا به حال، این ممنوعیت ادامه دارد؛ لکن این امر هیچگاه به نابودی طریقت‌ها نینجامید و آنها با روش‌های مختلف توانستند به حیات‌شان ادامه دهند و نقش خاص خود را ایفا کنند.

در این اوضاع و احوال بود که طریقت‌ها دیگر به جای واژه «طریقت» از واژه «جماعت» استفاده کردند و در حال حاضر با عنوان جماعت در جامعه ترکیه ظاهر شده‌اند و فعالیت‌های خود را ادامه می‌دهند.

امروزه طریقت‌ها در سرنوشت جامعه ترکیه نقش اول را دارند؛ بالاخص پس از به قدرت رسیدن حزب عدالت و توسعه در ترکیه، آنان در تمام ارگان‌های حکومتی وارد شده و پست‌های مهم را تصاحب نمودند و آینده مردم ترکیه را طریقت‌ها رقم می‌زنند. طریقت‌ها فعالیت بسیار گسترده‌ای را در همه زمینه‌ها آغاز کرده‌اند و تقریباً در تمام آنها قدرت را در دست گرفته‌اند. البته پشت پرده این تحولات، یقیناً استکبار جهانی و صهیونیسم نقش مهمی داشته است. این حقیقت در کودتای نافرجام جماعت فتح‌الله گولن در سال ۲۰۱۶ به وضوح مشاهده شد.

با توجه به نقش سرنوشت‌ساز طریقت‌ها و جماعت‌های اسلامی در تحولات ترکیه، شناخت این طریقت‌ها ضروری می‌نماید از این رو، در این پژوهش به مهم‌ترین و مؤثرترین طریقت‌ها و جماعت‌های اسلامی در ترکیه پرداخته شده و توضیحات لازم در مورد پیدایش، گسترش، مبانی و فعالیت آنها داده شده است.